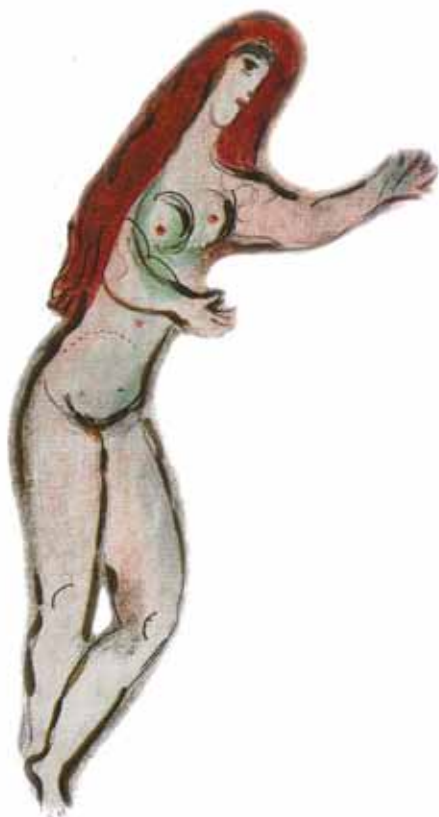

ezgiler ezgisi
'neşideler neşidesi'

CAN

DÜNYA ŞİİRİ

Türkçesi: SAMİH RIFAT

Desenler: MARG CHAGALL

ezgiler ezgisi
“neşideler neşidesi”

Can Yayınları: 1738
Dünya Şiiri: 11

© Samih Rifat
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2008

1. basım: Mayıs 2008

Yayına Hazırlayan: Celâl Üster

Kapak Resmi: "Âdem, Havva ve
Yasak Meyve", Marc Chagall (ayrıntı)

Kapak Tasarımı: Erkal Yavi
Kapak Düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Gülay Yıldız
Düzeltili: Fulya Tükel
Kapak Baskı: Çetin Ofset
İç Baskı ve Cilt: Özal Matbaası
ISBN 978-975-07-0946-3

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33

<http://www.canyayinlari.com>

e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

ezgiler ezgisi
“neşideler neşidesi”

türkçesi: samih rifat

desenler: marc chagall

CAN YAYINLARI

Samih Rifat, 1945 yılında doğdu. Mimar, fotoğrafçı, çevirmen. Saint-Benoît Lisesi ve İTÜ Mimarlık Fakültesi'ni bitirdi. 1978'den günümüze, çeşitli gazete ve dergilerde, mimarlık, fotoğraf ve genel olarak sanat konularında yazılar yazdı; şiir ve düzyazı çeviri kitaplar yayınladı; René Char, André Verdet, Kavafis, Seferis, Platon, Le Corbusier, Claude Simon, Michel Butor gibi ozan ve yazarları dilimize çevirdi; Antikçağ ve Bizans ozanlarından şiir seçkileri yayınladı. 2007 yılında İstanbul'da öldü.

Kutsal Kitap'a Sevda Karışırsa / Samih Rifat 9

Ezgiler Ezgisi

I	17
II	25
III	35
IV	43
V	53
VI	61
VII	69
VIII	77

KUTSAL KİTAP'A SEVDA KARIŞIRSA...

Kutsal Kitap'ın sayfalarını karıştıran birinin onunla karşılaştığında şaşırması olanaksızdır. Yalvaçların, kralların, firavunların, günahkâr ecelerin, çobanların ya da kölelerin birbiri ardından sahneye çıkıp indiği, baştan sona savaş, göç, oç alma, kıtlık, katliam, yıkım, ölüm, kösnü öyküleriyle ve eskil bir tarih kitabı söylemiyle süregiden *Eski Antlaşma* (Ahd-i Atik) metinleri arasında bir çiçek bahçesi gibi durur *Ezgiler Ezgisi*. Öğütler, yasalar, kurallar, meseller, korkutmacalar arasında birdenbire aşktan, sevdadan, ayrılıktan, kavuşmalardan söz açar. “Tanrı her işi, her gizli şeyi yargılayacaktır, ister iyi, ister kötü olsun” dizelerinin hemen ardından (Türkçe çevirinin esas aldığı sıralamada *Ezgiler*'den önce yer alan Vaiz'in son dizeleridir bunlar) “Öpücükler versin bana ağzıyla!” dizesi gelip patlayıverir birdenbire ve Kutsal Kitap'ın ağırbaşlı, kutsallık yüklü, çoğu kez ürkünç dünyası içinde, yeni, bambaşka bir dünyaya bir pencere açılır. Kutsal Kitap'ın dinsel konulardan uzaklaşan tek bölümü değildir *Ezgiler*. Ama dilinde, biçeminde, başka bölümlerle karşılaştırılamayacak bir imge zenginliği, tartışılmaz bir şiirsel güç vardır. Tüylar ürpertici güzellikte dizeler, unutulmaz söz dizileri gelip geçer okurun önünden. Üstelik sözü

edilen şeyler de, kutsal bir kitaba yakışmayacak kadar tenseldir çoğu kez: Sevgilinin “mür” damlayan dudaklarından, kulelere benzeyen boynundan, ceylanın ikiz yavruları gibi oynayan memelerinden, içi şerbet dolu bir kupaya benzeyen dişiliğinden dem vurulur. Sekiz uzun şiir boyunca süregiden ve kim tarafından söylendiği çok da iyi anlaşılmayan bu seveda sözlerinden sonra, Kutsal Kitap, *Yeşaya*’ın ilk dizeleriyle eski biçimine döner: “Ey gökler, dinleyin, ey yeryüzü kulak ver! Çünkü Rab konuşuyor: Çocuklar yetiştirip büyüttüm, ama bana başkaldırdılar...” Büyü bozulmuş ya da en azından başka bir büyüye bırakmıştır yerini.

Saydığımız özellikleriyle, Kutsal Kitap’ın, çok değişik yorumlara yol açmış ve çözümsüz görünen gizemlerinden, bilmecelelerinden biridir *Ezgiler Ezgisi* (ya da Ali Ufki Bey’in çevirisindeki eski adıyla *Neşideler Neşidesi*). Kimdir o dizelerde konuşanlar? Kaç kişidir? Tam olarak ne anlatılmaktadır? Kısa yanıtlar isterseniz Yahudiler, *Ezgiler Ezgisi*’nin Tanrı’yla İsrail halkı arasındaki sevgiden, Hıristiyanlarsa, İsa’yla kilisesi arasındaki aşk ilişkisinden dem vurduğunu söylerler size. Yahudi yorumcular için, “sevgilinin memeleri arasında yatan mür kesesi” Tanrı’yla bir melek arasında duran İbrahim, metinde sözü geçen tilkiler, Suriyeliler ve Mısırlılardır. Hıristiyanlar için aynı tilkiler, Yahudileri simgeler. İki taraf da, savlarını kanıtlamak için bin dereden su getirirler. Ve örneğin Paul Claudel gibi büyük bir ozan, Kutsal Kitap’ta on-on iki sayfaya sığan, toplam 117 “ayet”lik bu şiirlerde söz edilen sevinin tensel değil göksel bir sevi olduğunu kanıtlamak için beş yüz otuz sayfalık, epeyce sıkıcı bir kitap yazar. Öte yandan yukarıda da söylediğimiz gibi Kutsal Kitap’a iyice yabancı bir parçadır *Ezgiler Ezgisi* ve birkaç kez Kutsal Kitap’ın dışında tutulması gerektiğini savunanlar çıkmıştır. Biçem ve dil özelliklerinden İ.Ö. 450 dolaylarında kaleme alındığı sanılan bu metin, düpedüz “erotik” bölümleriyle, “Tanrı’yla halkı arasındaki sevgi” masalına çok da inanmayan sofu hahamları rahatsız etmiştir besbelli. Yahudi tarafında, teolojik yorumunun önemi ve değeri üstünde durarak *Ezgiler*’in öteki kitaplar arasında

kalmasını kesin biçimde sağlayan, Haham Akiba (İ.S. 45-135) olmuştur. Bu kabul, çok önemli sayılır; çünkü Kabbala mistisizmasının kökenini oluşturmaktadır. Hıristiyan tarafındaysa tartışma günümüze dek sürer gider; *Ezgiler*'in gökselliğinin, Origenes, Aziz Gregorius, Aziz Bernand, Calvin, çağımızda Claudel gibi büyük savunucuları olmuş, buna karşılık Voltaire'den başlayarak bir dizi yazar ve düşünür, bu şiirlerin dünyasallığı, tenselliği üstünde durmuş ve *Ezgiler*'in Tanrı'dan ya da Kili-se'den değil düpedüz kadın-erkek sevgisinden söz ettiğini savunmuşlardır. Çağdaş ve "laik" filolojiye, bu metinlerin kökeninde, örneklerine Mısır, Sümer ya da Hitit metinlerinde benzerlerine rastladığımız, cinsellik, evlilik, doğurganlık töreleriyle ilgili çok eski metinler olduğu görüşündedir. İlk dizedeki "Ezgiler Ezgisi / Süleyman'ın" sözlerinde de bir sorun vardır (Türkçe yeni basımdaki biçimi: "Süleyman'ın Ezgiler Ezgisi". Fransızca'daki "... de Salomon" benzeri bir söyleyiş, Türkçe'ye kolay aktarılmıyor; kendi biçimimden de çok hoşnut olduğumu söyleyemem). Yukarıda da söylediğimiz gibi metnin İ.Ö. 450 dolaylarında kaleme alındığı sanılıyor; oysa Kral Süleyman, bu tarihten beş yüz yıla yakın bir süre önce, İ.Ö. 968-928 yılları arasında hüküm sürmüş. Ayrıca metin, Kral Süleyman'ın ağzından, onun tarafından söylenmiş gibi de durmuyor; çoğu kez üçüncü kişi olarak söz ediliyor kraldan. Bence *La Chanson de Roland*'ın son dizesindeki benzer bir sorun var burada. Ünlü "Ci falt la geste que Tuoldus declinet" (Tuoldus'un söylediği destan burada biter) dizesinden, Tuoldus metni yazmış mı, yoksa yalnızca aktarmış mı, anlaşılmaz. Burada da *Ezgiler*, nasıl Süleyman'ın -İbranice adıyla Şelomo'nun- olur, anlaşılmaz. Kral mı yazmıştır metni? Yoksa onunla ilgili bir öykü anlatıldığı için mi bu ad verilmiştir? Acaba başka bir Şelomo, bir ozan Şelomo mu karışmıştır işe? (Kimse böyle bir olasılıktan söz etmiyor ama bence olmayacak şey değil.) Kısacası, her şeyiyle yoruma -ve düş kurmalara- açıktır *Ezgiler Ezgisi*. Taşdığı belirsizlikler, olası anlam katları, onun asıl çekici yanını, büyüsunü oluşturmaktadır belki de. Tıpkı çağdaş şiirin kimi büyük örneklerinde

olduğu gibi. Ve bu anlamda onu bal gibi “modern” bir metin sayabiliriz bence.

Sorunlar, yorumlar...

Ezgiler'in ana sorunu ilk iki dizede çıkıyor karşımıza. İlk dize (aslında ikincisi; çünkü birincisi bir başlık yalnızca ve *Ezgiler Ezgisi*'nin “Süleyman'ın” olduğunu söylüyor) sözcüğü sözcüğüne şöyle: “Ağzının öpüşleriyle öpsün beni.” Türkçe'deki eski biçiminde aşağı yukarı böyleydi (“Beni kendi ağzının öpüşleriyle öpsün”dü); yeni basımda değiştirdiler: “Beni dudaklarıyla öptükçe öpsün!” oldu; bana sorarsanız yeni biçimi de pek parlak değil. Benim ilk önerim (biraz heyecanlı ve coşkulu önerim) “Dayasın ağzını ağzıma, öpsün”dü. Sonra yumuşattım: “Ağzıyla ağzımdan öpsün beni!” yaptım. Ondan da hoşnut kalmadım; çünkü metin “ağzımdan öpsün” demiyor. “Ağzının öpüşleri” Türkçe'de iyi durmuyor, ama bir süre yine ona döndüm. En sonunda da “Öpücükler versin bana ağzıyla!” da karar kıldım. Sanırım dizenin anlamına yakın düşen ve sevişme çağrısını oldukça iyi veren bir biçim oldu. (Baştan beri dize sözcüğünü kullanıyorum; ama okur, bu metnin aslında birbirini izleyen ayetler biçiminde yazıldığını unutmamalı.) Asıl sorun ikinci dizede baş gösteriyor. Birdenbire kişi değişiyor: “Şaraptan yeğdir çünkü okşayıp sevmen.” Birinci dizede “O”ndan söz eden ses, “Sen”e, ikinci tekil kişiye seslenmeye başlıyor ansızın. Bu değişiklik çok eskilerden başlayarak bu dizelerin farklı kişiler tarafından söylendiği yorumunu doğurmuş. Bu yorumların en ünlüsü, Fransız yazar ve düşünürü Ernest Renan'ınki. Renan, *Ezgiler*'in aslında dinsel bir sahne yapıtı olduğunu ve öyle bölümlenmesi gerektiğini savunuyor. Metin boyunca ortaya çıkan kişiler ayırt ediyor ve *Ezgiler*'i tam bir tiyatro metni haline, beş perde, on iki sahne ve bir “sonsöz”den oluşan bir oyun haline getiriyor. Örneğin ona göre ilk dizeyi söyleyen, Süleyman'ın hareminden bir kadındır. Sonraki dizelerini-

ri de bu kitaplara ve değişik çevirilere yaslanılarak yapıldı. Bir sözcüğün bir harfinin yanlış okunmasıyla asırlar boyu süregiden anlam sapmaları, Latince'den yapılan çevirilerin azizlikleri, metni süsleyip güzelleştirmeye çalışan gülünç Rönesans çevirileri, tatsız tuzsuz bilimsel çeviri denemeleri, yakın zamanların yeni ve “uçuk” yorumları... Ne ararsanız vardı bu yelpazede. Ne var ki beni ilgilendiren, “filolojik” çeviriler değildi; Corneille'den Goethe'ye, Victor Hugo'dan Lawrence Durrell'e birçok büyük ozanı, yazarı etkilemiş bu metin, yalnızca şiir olma özelliğiyle, şiirsel nitelikleriyle, şiir kimliğiyle etkiliyordu beni. Batı dillerindeki bir-iki şiirsel çeviri örneği, Türkçe'de de benzerlerinin yapılması gerektiğini düşündürüyordu. Ali Ufki Bey'in (asıl adıyla Albert Bobovius'un) çevirisinden süzüle süzüle oluşturulmuş o ünlü “Kitab-ı Mukaddes Türkçesi” de -kimi “şair” dostlarımla bile ters düşünüyorum bu konuda- iyi ve inandırıcı gelmiyordu bana, ilk birkaç dizeyi örnekleyelim isterseniz:

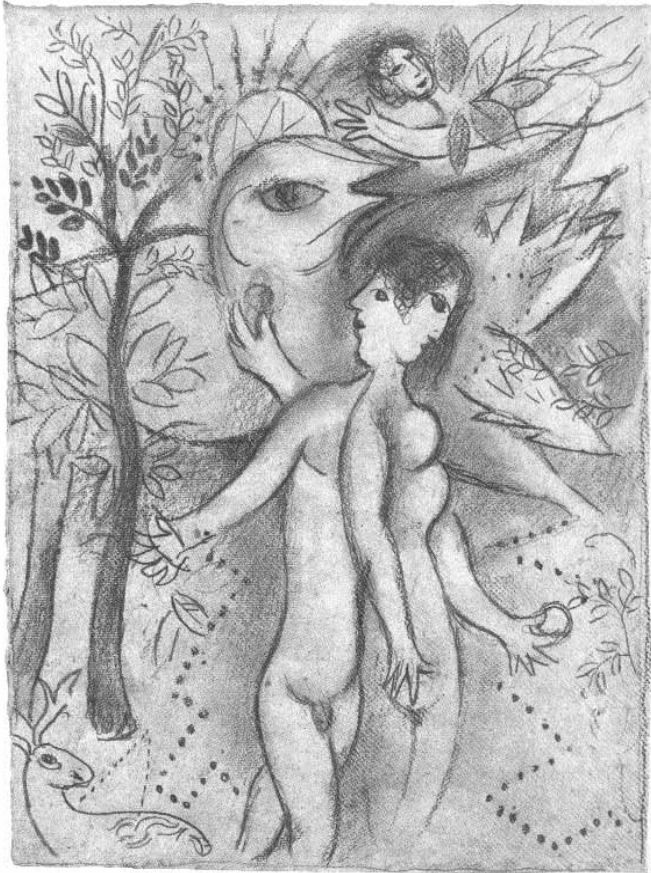
*Neşideler Neşidesi; Süleyman'ındır.
Beni kendi ağzının öpüşleriyle öpsün;
Çünkü okşamaların şaraptan daha iyidir.
Kokuca ıtrın ne güzel;
Senin adın kabından dökülen ıtr gibidir;
Bundan ötürü kızlar seni seviyor.*

Dilerseniz karşılaştırabilirsiniz, aynen böyleydi metin (Kitabı Mukaddes Şirketi'nin 2001 yılı baskısına dek böyleydi). İsterseniz “azınlık Türkçesi” deyin buna, isterseniz bozuk Türkçe. Ama “iyi” değildi. Yeni biçimini örneklemiyorum; yukarıda da değindiğim gibi, eskisinden daha düzgün ama yine de pek parlak değil. Şair dostlarıımın eski çeviride var olduğunu savladıkları eskil “aura” da bence söyleyiş acemiliğinden gelen bir aura'ydı ve başka yollardan daha iyisi elde edilebilirdi. Sorun, metni hiçbir zaman bir ozanın ya da deneyimli bir şiir çevirmenin ellememiş olmasıydı; şiir gibi ele alınır, şiir gibi söylenirse her şey değişebilirdi. Bunu başardığımı sandı-

ğım sanılmasın sakın. Ama ne yapılması, ne yöne gidilmesi gerektiğini, biraz olsun gösterebildim sanıyorum. Başlangıçta, oldukça yabancı olduğum bir kültürün metnine ilişmek biraz korkuttu beni; bir sürü okuma yanlığı yapmam kaçınılmazdı (büyük olasılıkla da yapmışımdır; ama dediğim gibi bence işin önemli yanı bu değil; önemli olan “şiiir”i yakalayabilmektir; bu yüzden çevirilerde sık görülen dipnotlara da boş verdim; meraklısı bunları arayıp bulabilirdi). Ve denemeye değerdi, biliyordum. En azından kimselerin okumadığı kadar yakından, dibinden okuyacaktım bu gizemli metni. Bilmecemsi söylemiyle, eşsiz imgeleriyle yoğrulup heyecanlanacak, derin kösnüllüğünü karnımda duyumsayacak, kısacası yoğun bir çeviri serüveni yaşayacaktım. Bu arada bir de CD’si geçti elime. Şiiir diye, metin diye bakıyordum ona ben. Unutuyordum aslında dinsel bir şarkı (ya da şarkılar dizisi) olduğunu; asıl işlevinin, kullanılış biçiminin –tüm öbür Kutsal Kitap bölümleri gibi– sinagoglarda, çok eski usullere ve makamlara göre söylenmek olduğunu. İbrani-ce adının *Şiiir Haşirim* olduğunu ve bunun *Şarkılar Şarkısı* demek olduğunu... Bu satırları yazarken, bu müziği dinliyorum şimdi. Uzun, ağır, yakıcı bir ilahi, odayı dolduruyor, kitaplığı, masamın üstünü dolaşılıyor. Hafifçe tüylerimi ürpertiyor kimi yerleriyle. Bu ezgiyle, bu *Ezgiler Ezgisi*’yle benim kâğıda dizdiğim sözcükler arasında bir ilişki var mı, kestiremiyorum. Ama bildiğim bir şey var. Sevi’nin binbir kılığa girebilen, ele avuca sığmaz bir cin ateşi olduğu. Ve gerçek yaşamda yakalandığımızda zaman zaman bizi yakıp kavuran bu ateşin en iyi dile geldiği yerin şiiir ve müzik olduğu.

“Mühür gibi koy beni yüreğinin üstüne” diyor *Ezgiler*’in adsız ozanı, “Mühür gibi kolunun üstüne / Çünkü ölüm gibi güçlüdür sevi.” Bu sözün –şiiirsel tadı ötesinde– ne denli gerçek olduğunu anlamak için yaşamda bir kez âşık olmak yetmez mi!

Samih Rifat
İstanbul, 2002

I

1

Ezgiler Ezgisi
Süleyman'ın

2

Öpücükler versin bana ağzıyla
şaraptan yeğdir çünkü okşayıp sevmen

3

Güzel kokuyor süründüğün yağlar
ve bir ıtır gibi yayılıyor havaya adın
besbelli bundan tutulması sana kızların

4

Al götür beni koşarız peşinden
odalarına çağırdı beni kral
oynayalım sende sevinci bulalım
şaraptan çok okşayıp sevmeni analım
doğruluklar seni sever

5

Karayım ben ama güzelim Yerusalim kızları
Kedar'ın çadırları gibi
sancakları gibi Süleyman'ın

6

Bakın bana karayım
Çünkü güneş baktı yüzüme
anamın oğulları kızdılar da bekçi diktiler bağlara
kendi bağımı oysa bekleyemedim ben

7

Sen gönlümün sevdiėi söyle
nerede otlatırsın srn
nerede yatarsın oėlen vakti
neden örtülü kadınlar gibi gezeyim böyle
adamlarının sürüleri dibinde

8

Bilmiyorsan ey en güzeli kadınların
ık izini sr koyunların
ve oban çadırlarının yanibaşında
otlat oğlaklarını

9

Firavunun arabasına koşulu
kısrağıma benzetirim sevgili
seni ben

10

Yanakların küpeler
boynun gerdanlıklarla güzel

11

Üstüne gümüş düğmeler işli
altın halkalar takalım sana gel

12

Kral sofrasındaydı ki birden
hintsümbülünün kokusu
saçıldı bedenimden

13

Mür kesesidir benim sevdiğim
gece memelerimin arasında yatar

14

Kınaçiçeği salkımıdır sevdiğim
Ayn-Gedi bağlarında biter

15

İşte güzelsin sevgilim güzelsin işte
gözlerin iki güvercin

16

İşte güzelsin erkeğim tatlısın işte
yatağımız çayır çimen

17

Sedirağaçları çatki olmuş evimize
tavanımız selviler

ezgiler ezgisi

'neşideler neşidesi'

DÜNYA ŞİİRİ

"Mühür gibi koy beni yüreğinin üstüne" diyor Ezgiler Ezgisi'nin adsız ozanı, "Mühür gibi kolunun üstüne / Çünkü ölüm gibi güçlüdür sevi". Bu sözün —şürsel tadı ötesinde— ne denli gerçek olduğunu anlamak için yaşamda bir kez âşık olmak yetmez mi?

Samih Rifat

"Süleyman'ın Şarkısı", "Neşideler Neşidesi" ya da *Ezgiler Ezgisi*. Kitabı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünde yer alan bu küçük kitabın tensellik ve aşk yüklü dizeleri, okuyanları yüzyıllardır şaşkınlığa uğratmıştır. Bugünkü biçimiyle yazılış tarihi İÖ 5. yüzyıldan sonraki dönemi göstermekle birlikte, İÖ yaklaşık 10. yüzyıldan kalma olduğu sanılan bu şiirler, yeryüzünün en eski ve en kutsal aşk dizeleriyle örülüdür.

İnsanoğlunun yarattığı en büyüleyici erotik yapıtlardan biri sayılan *Ezgiler Ezgisi*'ni, Samih Rifat'ın Türkçesiyle ve Marc Chagall'ın desenleri eşliğinde sunuyoruz.

ISBN 978-975-07-0946-3

9 789750 709463

<http://www.canyayinlari.com>